

Cox, avagy Az idő múlása

時
間
的
進
展
時
間
的

7. F E J E Z E T

Líng chí, a büntetés

Csak szóbeszéd... valóban csak szóbeszéd volt, hazugság!, hogy a Megtámadhatatlan, a Legyőzhetetlen láztól vagy más gyöngeségtől szenvedett, vagy netán az életéért küzdött volna.

Az Időnek Parancsoló, állt a mandarinjai által fogalmazott körlevélben, amelyet kiosztása előtt a földi harmónia pavilonjának lépcsőfokairól olvastak fel a hosszú sorokban felvonult udvaroncoknak, és Kiang fordításában az angol vendégeknek is átnyújtottak, a Tízezer Év Ura egy allergiás rohamban könnyezéssel és égő szemekkel reagált a tibeti felvidékről származó gombaspórákra. Dokumentumokat emiatt sem olvasni, sem írni nem tudott, így boldogító verseinek egyikét sem, amelyek recitálásával a hajnal legelső óráit díszítette. Két tibeti vajákos egy aloébogyókból, őrólt vadrózsamagokból és hegyi füvekből készült főzettel egyetlen délután alatt megszabadította a Láthatárok Urát terhes, de ártalmatlan panaszától – egy olyan itallal, amelynek receptjét a nép javára a következő napokban ki fogják szegezni a Bíbor Város északi kapujára.

A császár tehát egészséges volt. A reggeli órákban verseit írta, olvasta, nevette és suttogta bele a csendbe, tévedhetetlen bírái pedig a szóbeszéd szerzőit, két féltékeny udvari orvost halálra ítélték. Kétkedni mertek legfőbb uruk döntésében, aki egy Tibetből származó bajt kezeltetni is tibetiekkel akart.

A két orvosról, egy sebészről és egy szemspecialistáról kilenc tanú kivallatásával bizonyították, hogy legalább két konzíliumon azt állították: azok a lhászai sámánok még egy halhatatlant is sírba dobolnának, és zagyva főzetükkel és bűzös kivonataikkal vagy megfogják vakítani a császárt, vagy más, gyógyíthatatlan kárt fognak okozni benne; sőt azt állították: a Legfőbb Úr felült a barbár sarlatánok fecsegésének. Mintha a fenséges császárt ugyanúgy rá lehetne szedni és be lehetne csapni, mint bármelyik vásáron a szájtáti pórnépet.

Az udvari bíróság már háromórányi tárgyalás után eljutott az ítéletig és a büntetés mértékének megállapításáig: a hazudozókra három nappal a Nagy Hó ünnepe után a língchí, a vánszorgó halál kínjai vártak. Egy-egy cölöphöz kikötözve, egymással szemben állva kellett lépésről lépésre végignézniük, hogyan hajtják végre az egyikükön, ami a következő pillanatban a másikukra várt:

a hóhér először a bal, aztán a jobb mellbimbójukat fogja ollóval levágni, aztán késsel az egész mellüket, aztán a lábak izomkötegeit, először a felső-, aztán az alsócomb kötegeit, minden egyes nyestetet vékony csíkokban, mígnem a csontok fehérlettek a patakzó vér alól. Azután a felső- és alsókarok húsa hullott véráztatta fűrészpalba, míg a hazudozók üvöltő csontvázakra hasonlítottak, kísértetekre, amelyekké nem a hóhér által, hanem egyedül hazugságaik révén váltak.

És csak ekkor, amikor a két elítélt látta, majd rögtön azután maga is kiállta a másik kínjait, igen, látott és kiállt mindent, amit csak látni és elszenvadni lehet anélkül, hogy az illető bele is haljon..., a hóhér csak ekkor fogja majd sósavba mártott vastüskével kiszűrni a szemeiket, hogy életük siralmas maradéka a legmélyebb sötétségben suhanjon tova.

A törvény által megszabott és egy vízóra cseppjeivel mért idő leteltével a hóhér nem karddal, hanem addigi munkája késével fogja azátkozottak fejét a törzsetől elválasztani, és a koponyákat egy-egy lándzsára tűzni. A lándzsák huszonegy nappalón és éjjelen át fognak a tőzsde kapuja előtti szökőkútnál meredezni, intelmül minden hazudozónak, de azoknak az értékpapír-kereskedőknek is, akik már hatalomváltásra spekuláltak, és felvásárlásokkal hajtották fel a rizs, a tea és a gabona árát.

A dögkeselyűktől körülrajzott és a téli álmukból felébresztett legyektől körüldongott koponyák mindenkit, aki a tőzsdén, a bankokban és kereskedőházakban népellenes üzemekbe bocsátkoznak, emlékeztetni kívántak arra, hogy a következő leszállóhely egy csőrét a tátongó szemüregbe vájó varjúnak a saját fejük is lehet.

Hogy az elítéltek kínüvöltései ne zavarják a Bíbor Város szelíd, hómély nyugalmát, ezt is hírül adták mind az udvaroncoknak, mind az angol vendégeknek, a büntetést a Bíbor Város palotáitól távol, a *démonok barikádjaként* hírhedtté vált emelvényen kívánták végrehajtani. Az emelvényen nyugtalan időkben áldozati és jelzőtüzek égtek, amelyek imbolygó fénye a rossz szellemeket és ártó árnyakat volt hivatott távol tartani a világ középpontjától.

Az udvarnak és a hivatalnokok, katonák és nemesek udvart övező köreinek, szólt még a hír, ajánlott ugyan, hogy legyenek jelen az igazságosság színjátékánál, de csak abból a meggyőződésből, nehogy majd őket is kínüvöltésekkel kelljen a feltétlen engedelmesség kötelességére és minden ellentmondás gyötrelmes következményeire emlékeztetni. Mindazoknak, akik a teljhatalom közvetlen közelében éltek, az ítélet pusztá felolvasása is elég lehetett ahhoz, hogy észben tartassa velük a császár éberségét és mindenhatóságát. Hiszen egy elítélt utolsó szívveréseivel még a legáthatóbb fájdalomkiáltások is elhaltak. Egy császári ítélet szövege azonban megmaradt. Minden egyes írásjele kinyilatkoztatás volt.

Amikor a kalligráfiai remekműhöz hasonlatos dokumentum eljutott az angolok műhelyébe, és Kiang először eredetiben és térden állva hangosan felolvasta, és tanácstalan hallgatóságának csak aztán fordította le angolra, az eleve tompa, egyedül a finomműszerési műveletektől származó munkazaj mintha még halkabbá vált volna, és nem volt kétség, hogy a zajok és zörejek hirtelen csökkenésének oka itt, miként a birodalom minden más helyén is, ahol a Legyőzhetetlen akaratát és törvényét kihirdették, a rémület volt.

A dzsunka építői attól fogva csak akkor hozták szóba a két szerencsétlen orvos esetét, ha Kiang nem volt a közelükben – és még olyankor is, és anélkül hogy ebben valaha megállapodtak volna, csak egy homályos, elmaszatolt dialektusban, amelyről feltételezték, hogy tolmácsuk csak minden egyes hallott szóban kételkedve vagy egyáltalán nem értheti.

Valakit csak azért lemeszárólnak, kérdezte Lockwood, mert nem tudta tartani a pofáját?

Nálunk talán irgalmasabban büntetik a fölösleges pofázást?, kérdezett vissza Bradshaw. Mi lesz, ha a mi szép szélóránk nem felel meg a várakozásoknak, és az ezüsthajó megfeneleklik? Akkor majd mi is cölöpökhöz kikötve végezzük? Egy meszárosnak kiszolgáltatva?

Ki másnak, szólalt meg Merlin kuncogva, a koponyánkból pedig majd kakukkos órákat csinálnak. A szemüregainkből minden egész órában petárdák ugranak elő, délben és vecsernye idején rizspuffancs-csillagokat köpködünk, éjfélkor pedig lamettát.

Maradj csöndben, Jacob, mondta Cox, maradj csöndben.

A dzsunka közben sokat haladt előre. A játékrakományát alkotó ezüst kosarak, ládák és hordók némelyikéből már fogaskerekek által életre keltett szellemek bújtak elő, ezüstlemezből kikalapált füstifecskék és jádeköből faragott meselények röppentek fel, és már a vitorlák

is felduzzadtak a legiszakosabb és legerősebb angol vendég, Aram Lockwood rizsborszagú leheletétől, amikor Kiang a császár titkárságáról kapott üzenettel lépett be a műhelybe:

a szélórán végzett munkát félbe kell szakítani, csak félbeszakítani, nem kell abbahagyni, csak egy másik óramű kedvéért egyelőre pihentetni.

Qián-lóng még egyszer sem látta a csodát, amit e dzsunka a kerékművével jelentett, legalábbis a saját szemével nem, Kiang vagy a testőrök közül egy másik pontos megfigyelő jelentéseinek köszönhetően azonban bizonyára minden részletét illetően tájékozottabb volt, mint amennyire egy egyszerű műhelylátogató valaha is lehetett volna. Az is lehet, hogy Qián-lóng láthatatlan tanácsadók ajánlásainak, saját sugallatának vagy csak egy álom útmutatásának engedelmeskedett – de bármint volt is, a Tízezer Év Urát a gyermekélet időinél egyszerűbben jobban érdekelte a halál előtti utolsó napok és órák folyásának sebessége:

Coxnak most, mondta Kiang, egy halni készülőknek, haldoklóknak szóló órát kell megterveznie és megépítenie, egy időmérőt a halálra ítéteknek és mindazoknak, akik ismerik haláluk időpontját, látják, amint életük vége feltartóztathatatlanul közeledik, és már nem nyugtathatják magukat egy megnyújtható, előzetes halhatatlanság reményével, amellyel pedig a legtöbb élő ámítja magát, ha létezése végességével szembesül.

Nem hazudhat-e magának még egy halálos beteg is, és nem reménykedhet-e valamilyen csodában, amely még egyszer vissza fogja őt engedni a világba és megszokott élete meghosszabbításába? Akit viszont a császár által felhatalmazott bíró ítélt halálra, azt többé semmilyen kétely nem nyugtathatja utolsó órája felől. Az olyan tévedhetetlenül látja a véget és ezzel a jövőt, mint különben csak egy isten.

Alister Cox mester, mondta Kiang, abban a kiváltságban részesülhet, hogy új szerkezetéhez szemléltető anyagot gyűjthet a halál tornácán, abban a börtönben, ahol a felelőtlen orvosok várnak hóhérukra. Engedélyt kapott, hogy beszéljen velük, meghallgassa őket, kikérdezze őket az életükről és a vétkükről, és ebből levonja az óraszerkezet tervezéséhez szükséges következtetéseket. Ehhez két háromórás látogatást engedélyeztek neki a démonok gátjánál lévő tömlőben.

Nincs szüksége ilyen látogatásokra, mondta Cox, elvégre Londonban is akasztanak fel, fejeznek le, égetnek el és fojtanak vízbe embereket, és el kell tűrniük, ahogy utolsó kín-szenvedésükig eliramlik az idő. Elég jól ismeri a törvények kérlelhetetlenségét ahhoz, hogy egy kétségbeesett kreatúrával folytatott társalgás nélkül is el tudja képzelni az elillanó időt egy halálos ítélet végrehajtása előtt.

Cox félreértett valamit, mondta Kiang, a félreértések pedig minden életidőben veszélyesek lehetnek, ez a látogatás nem javaslat volt az uralkodó részéről, nem pusztá óhaj, hanem az akarata.

Két nappal a kivégzés reggelre kitűzött kezdete előtt (a megcsonkítás színjátéka így es-tig is eltarthatott, és az igazságosság helyénél összegyűlt tanúknak és báméskodóknak a le-szálló alkonnyal, sőt magán az égen szemléltethette, hogyan huny ki egy bűnös életfénye), Coxot és Kiangot négy csörömpölő, a gyaloghintajuk mellett loholó gárdista a démonok barikádja melletti börtönbe kísérte.

A Tiltott Város bíborvörösében pompázó oromcsipkés épületben mintha a katonák és örök egész serege tartózkodott volna, fogoly azonban a két elítélten kívül egy sem. A hosszú, e hideg és felhőtlen napon is sötét folyosón, amelynek végén a két elítélte egy ablaktalan tömlőc kőfalához láncolva sínylődött, halálos csend uralkodott.

A három fáklya ellenére, amit egy alázatos őr a bűz ellen szolgáló füstölőkkel együtt meggyújtott, Coxnak kellett némi idő, hogy a falhoz láncoltakat meg tudja különböztetni egymástól: a fiatalabbik vértől és mocsoktól vagy hányástól megkérgesedett arcát és a másik, jóval idősebb fogoly vértől és mocsoktól kérges arcát.

A fiatalabbik felzokogott, amikor az őr fáklyáival megvilágította a sötétséget, mert Coxot és Kiangot meg az őket kísérő gárdistákat már hóhérainak hitte, akik a veszthely-re akarják vonszolni. Az idősebbik némán bámult a fekete szalmára, amelyen moccanás nélkül kuporgott.

Az őr két fáklyát a kőpadlóban lévő lyukakba szúrta, amelyekbe nagyobb kihatás idején nyilván kampókat süllyesztettek, és meglepően barátságos hangon mondott valamit a foglyoknak. Két-három rövid mondat volt, ami csak azt jelenthette, hogy kérdése-

ket fognak feltenni nekik, amelyekre válaszolniuk kell. Kiang nem tolmácsolta, amit az őr mondott.

A szájalom, undor és felháborodás érzése letaglózta Coxot. Hozz nekik vizet, mondta az őrnek, mossák meg az arcukat, látni akarom az arcukat.

Olyan tehetetlennek érezte magát, mintha saját bokáit zárnák körül a láncok, és a könyveivel küszködött.

Kiang fordított.

Az őr engedelmeskedett.

A foglyok azonban ahelyett, hogy szófogadóan megmosakodtak volna, olyan mohón kezdtek inni a nekik nyújtott tálakból, mint akik szomjan akarnak halni. Amikor az őr hirtelen hangnemváltással rendre utasította őket, és a fiatalabbik kezéből ki akarta venni a tálat, Cox olyan hangosan förmedt rá Kiangra, mint még soha: ez a rohadék hagyja őket nyugodtan inni, hagyja, hogy igyanak!

Kiang tolmácsolt.

Az őr engedelmeskedett.

Csak a rizzsel teli tálakhoz nem nyúlt egyik sem, amiket Cox az őrrel hozatott. A fiatalabbik ugyan már-már nyúlt volna érte a kezével, de aztán a pusztá gondolatától, hogy kínezőszközöktől vagy ütésektől agyonsebzett száját rizzsel töltsse meg, szemmel láthatólag émelygés fogta el, és némi időbe telt, amíg sikerült legyőznie a testét rázkódtató hányingert.

Mik a kérdéseid? Kiang a nyitott cellaajtónak támaszkodott, hogy a füsttel átitatott büzt fuvallatnyi léghuzattal enyhítse. Cox azonban a dzsunka fémes csillogására és pehelykönyű viaszosselyem-vitorláira gondolt, Abigail hajócskájára, amelyen abba kellett hagynia a munkát – egy olyan óra végett, amely egy nyomorúságos élet utolsó, kínokkal teli szakaszát volt hivatott mérni, és néma maradt. Nem voltak kérdései.

Kérdezned kell valamit, mondta Kiang.

De Coxnak nem voltak kérdései.

Így hát Kiang beszélt az elítéltekhez, és mondatról mondatra fordította Coxnak, amit tudakolt tőlük: hogy a napok ebben a sötétségben itt, életük utolsó napjai alatt gyorsabban múlnak-e, mint bűnterhes múltjuk napjai. Ebben a tömlöcben és a császári ítélet végrehajtására várva csakugyan gyorsabban halad az idő? Idelenn mi számít az idő ütemének?

És?, kérdezte Cox, és a foglyok arcát fürkészte, a fiatalabbik megtisztított, újra összedett vonásait és az idősebbik továbbra is szinte kővé vált arcát. És?, mit mondtak? Mert mind a ketten beszéltek.

Az öreg azt mondta, hogy itt nincs idő, és ha van is, akkor mozdulatlanul áll. A fiatal pedig, hogy elrohannak a napok, anélkül hogy ebből érezni lehetne valamit.

Hogyan rohanhat valami, mondta Kiang, hogyan rohanhat valami, kérdeztem tőle, anélkül hogy érezni lehetne belőle valamit? Ő pedig azt mondja, olyan ez, mintha valaki egy beszögelt láda belsejében zuhanna, zuhanna és zuhanna a végtelen mélység felé, anélkül hogy valaha is földet érne, és a láda foglya lassan úgy érzi, hogy már nincs is föld, sőt soha nem is volt, és nincs zuhanás sem, hanem örökké csak a bűzös, fullasztó bezártság és a zúgó sötétség.

A második a császár által elrendelt két látogatás közül, a következő napon – egy olyan napon, amelyen vizenyős pelyhekben sűrű hó hullott, és amely még sötétebbé és nyomasztóbbá tette a tömlöchöz vivő hosszú, visszhangos folyosót – legalábbis az őr és a gárdisták számára nem zajlott másképpen, mint az első: Kiang és az angolok kérdeztek, a foglyok válaszoltak.

De Cox igazában ezúttal sem tett fel kérdéseket, hanem hosszas hallgatás után, Kiang figyelmeztetésére és egyfajta monológban, néma feleségéről és a lányáról kezdett mesélni a foglyoknak, mesélt a Temze csillogásáról, amely minden szemét, minden rajta himbálózó tetem, minden uszadékfa, rothadó hordalék és minden ürülék ellenére, amit Anglia legnagyobb folyója, mintegy gúnyból és emlékeztetőül a hatalom ostobaságára, London falai és palotái előtt elúsztatott – csillogott; nap- és holdfényben csillogott.

És mesélt Anglia királyainak kegyetlenségéről, akik még rokonaikat és szeretőiket és lezúrárták vagy lefejeztették, mesélt a főnemesség barbár hiúságáról, amely azt hitte magá-

ról, hogy tündöklő magasságokban lebeg, miközben csak egy kloákában gázolt... és mesélt és mesélt, hogy ilyen módon tiltakozzon egy császár akarata ellen, aki azt akarta neki megparancsolni, megparancsolni!, hogy kérdezzen.

Ő, Alister Cox, nem fog kérdéseket feltenni ezeknek a szerencsétleneknek, hogy vála-szaikat aztán egy óra tervezéséhez használja fel, soha! Az órák, az automaták az örökkéva-lóság derűs, tündöklő allegóriái és megsejtései, de nem a kétségbeesés mércéi, és nem is az eltűnés nevetéses zenélő ládikái.

Kiang, az egyetlen, aki felfogta, hogy az angol órásmeister az életével játszik, egyetlen szót sem fordított le tudósításaiból, hanem valahányszor, amikor Cox szünetet tartott, kérdéseket tett fel a foglyoknak, amelyek hossza és hanglejtése megfelelt Cox angliai be-számolóinak: kérdezett az álmatlan órák hosszúságáról, a láncra verve átvirrasztott éjsza-kák végtelenségéről, a gyorsaságról, amellyel az egykori, tisztességben és méltóságban töl-tött, a halálos ítélettel veszendőbe ment élet tovább, egyre tovább sodródott vissza az el-érhetlenségbe, és eltűnt.

Egyik-másik kérdésére a foglyok csakugyan suttogni kezdtek, még egyhangú monoló-gokba is révedtek, mígnem Kiang félbeszakította őket, de egyetlen szót sem fordított le, ha-nem saját szövegét adta a szájukba, nehogy megsértse a kérdések és válaszok aznapra elren-delt sorát. Mert igazában a két halálraítélt sem adott válaszokat, éppúgy nem, ahogy Cox sem tett fel kérdéseket, hanem dadogva kegyelemért és – a Cox által követelt, az őt által ellenkezve meghozott rizs- és vízadományoktól felbátorítva – kötszerért esdekelték a kín-zás során okozott sebekre, és segítségért könyörögtek eltartójától megfosztott családjuknak.

Az idősebbik fogoly egy idő után már sem szavakat, sem mondatokat nem suttogott, hanem csak neveket, Kiang pedig megértette, hogy ezek a nevek szeretteinek a nevei, a fe-leségéé, a gyermekeié, valamint olyan irgalmas szellemekéi, amelyek a kínszenvedések nap-ján pártját foghatnák. Cox mindebből egy szót sem értett.

Azon a bűzölgő, felhőtlen napokon is csak fáklyáktól megvilágított helyen, ahol a halál napja és órája olyan kétségbe vonhatatlanul tudható volt, akár egy csillagászok által kiszá-molt égi esemény, és ahol már az idő még oly rövid megnyújtásában sem lehetett remény-kedni, az emberek, akár láncra verve, mint az elítéltek, akár fényes páncélok alatt, mint a testőrök, vagy finom kelmékben, mint Kiang és a tolmácsok – mintha teljesen maguk-ra hagyottak, és valamennyien, mondtak bármit vagy véltek érteni bármit is, egyedül let-tek volna. ■■■

■ **Christoph Ransmayr** a kortárs osztrák irodalom egyik legismertebb szerzője. Legfontosabb művei, a *Ragyogó pusztulás*, *A jég és a sötétség rettenetei*, *Az utolsó világ*, *A Kitahara-kór* és *A repülő hegy* magyarul is olvashatók. Legújabb, 2017-es regénye a 18. századi Kínában játszódik. A világ leghatalmasabb embere, Qiánlóng kínai császár meghívja udvarába Alister Cox angol automataépítőt és órákészítőt. A birodalmát vaskézzel irányító uralkodó minden reggelt versírással kezd, a Tiltott Városban elszál-lásolt londoni mestertől pedig olyan óraszerkezeteket rendel, amelyek mérni tudják az emberi élet különböző szakaszainak változó időérzeteit, s ekképp a boldogság, a gyerekkor, a szerelem, miként a betegség és a haldoklás idejének különböző sebességei is leolvashatók róluk. Cox három társával leleményesnél leleményesebb szerkezeteket, a korabeli finommechanika csúcsteljesítményeit találja ki és készíti el, mígnem lehetetlennek tetsző kihívással szembesül: az örökkévalóság mérésére alkalmas órát kell megépítenie.

Adamik Lajos (1958, Budapest): fordító, szerkesztő. Főbb szerzői: Grimm testvérek (Márton László-val közösen), Adalbert Stifter, Arno Schmidt, Thomas Bernhard, Hermann Nitsch, Pedro Lenz, Arno Camenisch. Ransmayr művei közül korábban *A Kitahara-kór* (Jelenkor, 1998), a *Ragyogó pusztulás* (Tiszatáj, 2016) és folyóiratokban néhány útirajz jelent meg a fordításában. A regény magyar fordítása 2018 őszén jelenik meg.